[1]ונעלם מכלל דידע [1]והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות אם כן מה ת"ל [1]ונעלם לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש אשכחן בידיעות דאית ליה טעמיה דנפשיה שבועות דלית ליה טעמיה דנפשיה מנלן סברא הוא ח)(לישנא אחרינא אשכחן בידיעות דסבר לה כר' ישמעאל בשבועות דסבר לה כר"ע מנלן סברא הוא) ר"ע מאי טעמא קא מחייב לשעבר דדריש ריבויי ומיעוטי רבי נמי דריש ריבויי ומיעוטי דתניא ט)רבי אומר בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות ורבנן אמרי א)בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות (א) מאי טעמא דרבי דריש ריבויי ומיעוטי [2]ופדויו מבן חדש ריבה [2]בערכך כסף חמשת שקלים מיעט תפדה חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אע"פ שמטלטלין אין גופן ממון א"ל רבינא לאמימר רבי דריש ריבויי ומיעוטי והא רבי כללי ופרטי דריש דתניא ג)[3]מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה המחט והמקדח והמכתב ת"ל [3]ולקח' כל דבר שנלקח ביד דברי ר' יוסי בר' יהודה רבי אומר מרצע מה מרצע מיוחד של מתכת ב)אף כל של מתכת ואמרינן במאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי ורבי יוסי בר' יהודה דריש

ריבויי

עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא (ויקרא ה) ונעלם ממנו והוא ידע (שם) קמא דוקא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשא הטל והוא ידע בין תרי ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה ידיעה נעלם. ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא צריכא קרא דאי לא ידע שחטא אמאי לייתי קרבן: **מכלל שידע.** לקמן [ה.] מפרש לה: **א"כ מה ת"ל כו'.** אלמא רבי אהעלם מקדש נמי מחייב כר' ישמעאל: **דדריש ריבויי ומיעוטי.** מדרשא דריבויי ומיעוטי נפקא ליה בפ"ג (לקמן כו.) שלא היה דורש את התורה במשמעות כללות ופרטות אלא במשמעות רבויין ומיעוטין. וגבי שבועות הכי דריש נפש כי תשבע ד) ריבה כל השבועות להרע או להיטיב ה) מיעט את הריבוי ולימד שאינו חייב אלא על הדומה למיעוט שיהא להבא כמותו ולא דדריש ליה במשמעות כלל ופרט דנימא להרע או להיטיב פירושו של כלל הוא ואין לך להביא בו אלא הוא לבדו הרעה והטבה ולא שאר דברים ואפילו להבא שאינו הרעה והטבה שכל הדורש התורה כלל ופרט אית ליה אין בכלל אלא מה שבפרט וכי הדר אתי כללא אחרינא בתר פרטא כי הכא דכתיב בתריה לכל אשר יבטא וגו' די לך אם תוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים שאין בהן הרעה והטבה ויהיו כעין הפרט בלהבא ולא לשעבר שאינו דומה לפרט כלל דלהכי אהני כלל קמא למעוטי והיינו דאומר כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כלומר דן אתה להוסיף על הפרט ע"י כלל האחרון אבל אי אתה דן להוסיף עליו אלא הדומה לו. אבל הדורש בריבה ומיעט אין הפרט פירושו של כלל אלא ממעטו במקצת כלומר לא את הכל ריבה בריבוי הראשון אלא זה וכיוצא בו בלא ריבוי בתרא משתמע ליה זה וכיוצא בו הלכך כי אתא ריבוי אחרינא בתריה לרבות בא ואפי' שלא כעין הפרט ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד הראוי להוציא מן הכלל הזה יותר מן הכל ור"ע הכי דריש בפ"ג (לקמן כו.) להאי כי תשבע ואינו ממעט מן המיעוט אלא נשבע לבטל את המצוה. פרט הוא לשון פירוש לפיכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. מיעוט אינו פירוש אלא ממעט את משמעות הכלל במקצת ומשייר את כל הדומה למיעוט כך מפורש בסנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מו.) גבי והומת ותלית (דברים כא) דריבה ומיעוט לחודיה מביא כל כעין הפרט בלא רבויא בתריה. ורבי נמי דריש ריבוי ומיעוט כלומר שמעי' ליה בעלמא שדורש את התורה במשמעות ריבוי ומיעוט ולא במשמעות כלל ופרט: **חוץ מן השטרות.** היה חייב לו אדם בשטר ה' סלעים ונתן זה אותו שטר לכהן בפדיון בנו אינו פדוי אבל בשאר כל דברים פודין. ורבנן פליגי עליה במתני' במסכת בכורות (נא.) דתנן אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות: **ופדויו.** בכל דבר משמע: **תפדה חזר וכלל.** ואע"פ דתפדה ופדויו גבי הדדי כתיבי והדר כתיב בערכך כסף איכא תנאי דסבירא להו ו) בשתי כללות הסמוכין זה לזה והפרט אחריהם הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל: **שהוקשו לקרקעות.** והתנחלתם אותם וגו' (ויקרא כה): **אין גופן ממון.** הנייר אינו שוה כלום ואינו עומד אלא לראיה שבו: ז)**מיעט שטרות.** שהן ראויין למעט יותר מן הכל שאינן ממון: **הסול.** חתיכת עץ חדודה: **הסירה.** קוץ: **המכתב.** חרט שקורין גריפ"א: **דריש כלל ופרט.** ולקחת כלל מרצע פרט ונתת באזנו כל דבר הנתון חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת וכו':

ריבויי

ח)**ונעלם** ונעלם ב' פעמים. פי' בקונט' תרי ונעלם כתיבי גבי טומאה בקרבן עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע קמא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ולא על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשה והטל והוא ידע בין שני ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה לו ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא בעי קרא דאי לא ידע שחטא אמאי מייתי קרבן ע"כ לשון הקונט' וקשה הרבה לפירושו א' דאמאי איצטריך ונעלם למימר דאינו חייב על העלם מקדש דמהי תיתי דאיצטריך קרא למיפטריה מדע דהא לרבי איצטריך ונעלם לחייבו על העלם מקדש ועוד דפירש דלידיעה בתרייתא לא צריך קרא דאי לא ידע שחטא אמאי מייתי קרבן א"כ בכל החטאות דכתיב או הודע ליבעי ידיעה בתחלה ועוד הכי רבי דריש והוא ידע לידיעה בתרייתא וכתיב קרא לאורחא דמילתא אף ע"ג דלא איצטריך א"נ איצטריך לידיעה בתרייתא למעוטי הפריש קרבן קודם שנודע לו דאפי' למ"ד בפ' דם שחיטה (כריתות דף כב:) אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחלה ואם הפריש אשמו קודם שידע הוי קדוש כחטאת דכתיב או הודע אליו מודה דבעי ידיעה ועוד דבסוף פ"ב (לקמן יט:) קאמר דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה מדמצריך תרי ונעלם להעלם מקדש ולהעלם טומאה משמע דר"ע דבעי ידיעה בתחלה דריש ליה מונעלם יתירא לכך נראה לר"ת דר"ע דריש ליה מונעלם יתירא מכלל שידע ורבי מונעלם דאתי לגופי' דריש מכלל שידע ידיעת בית רבו ועוד יש לפרש ונעלם ונעלם שתי פעמים שדי והוא ידע בין תרי ונעלם דהשתא איכא ידיעה אחר העלמה וקודם העלמה: **ר"ע** דמחייב לשעבר משום דדריש ריבויי ומיעוטי. וא"ת דבפ"ק דב"מ (דף ד: ושם) גבי שלשין דיגרין קאמר ר"ע דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות וא"כ דריש כללי ופרטי דלמאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא ממעטי' אלא שטרות כדמוכח בסמוך ולספרים דגרסי התם כבי יעקב ניחא וי"ל דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי כי איכא תרי מיעוטי מוקמת חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי שטרות כדמשמע בפ' מרובה (ב"ק דף סג. ושם) *ור"ע אית ליה נמי שום מיעוט אחרינא גבי שבועות למעוטי קרקעות וי"מ דההיא דהזהב (ב"מ דף נז: ושם) דממעט קרקע משבועה מקרא דכי יתן איש מכלל ופרט וכלל אינה עיקר דרשה אלא מקרא דממעטי' כפל מעל כל דבר פשע ממעטינן נמי שבועה והתם איכא טובא מיעוטי למעט שטרות וקרקעות וקרא דכי יתן איש אתא לדרשא אחריתי כי יתן איש (לקמן מג.) עד שיתן כשהוא איש כסף (ב) כלים (שם לט:) מה כלים שנים כו' ועי"ל דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי מיעט וריבה ומיעט לא דריש אלא דרש ליה בפרט וכלל ופרט כדמשמע פ' ג' מינים (נזיר דף לה. ושם) ומ"ל דר"ע ידרוש גבי שבועות בפרט וכלל ופרט לכה"ג דריש גמ' בב"מ (דף נז:) כי יתן איש אל רעהו חמור וגו' בכלל ופרט וכלל ובפ' ג' מינים (נזיר דף לה.) מאן דדריש ריבה ומיעט דריש ליה בפרט וכלל ופרט: **בכל** פודין בכור אדם. הא דפליגי בפ"ק דקדושין (דף כט.) גבי הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר בנו קודמו ט)ומפרש כגון דאיכא חמש בני חורין וחמש משועבדים לרבי יהודה מלוה הכתובה בתורה כמלוה הכתובה בשטר דמיא ואזיל כהן וטריף הנך משועבדים לאו דמפריק בקרקעות אלא ימכרם ויתן דמים לכהן: **יצאו** שטרות. הא דמשמע הכא דשייך בשטרות מכר מדאיצטריך למעוטי שטרות מפורש במקום אחר (כתובות פה: קדושין מח. ובשאר דוכתי): **דתניא** מרצע. הוי מלי לאיתויי מההיא דהקומץ רבה (מנחות דף כח:) גבי מנורה של עץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ור' יוסי בר' יהודה מכשיר: **הסול** והסירה והמקדח. זו ואין צ"ל זו קתני דהמקדח ומחט ומכתב ה"ל למיתני ברישא דמודה בהו רבי שהן של מתכת: **לרבות** כל דבר הנלקח ביד. לאו דוקא דהא ממעט שם:

דתנא

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה ו סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעיף ג:

יט ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ט סמג עשין פג:

◆

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם: אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם: ויקרא ה ב, ג
2. וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא: במדבר יח טז
3. וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן: דברים טו יז

◆

לעזי רש"י

גריפ"א [גרפי"א]. מכתב. חרט.

◆

רבינו חננאל

ר' עקיבא מחייב לשעבר מרבוי הכתוב שנאמר לכל אשר יבטא האדם בשבועה. דתנן א"ל ר' עקיבא א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהם הרעה והטבה מנין. א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב אפילו לדברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה הכתוב נמי לשעבר וכיון דר' עקיבא דריש רבויי ומיעוטי ור' נמי דריש רבויי ומיעוטי שמעינן מינה דר' נמי מחייב לשעבר כר' עקיבא. דתניא ר' אומר בכל פודין את הבכור חוץ מן השטרות. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. ופדויו מבן חדש. ריבה לפדות בכל דבר. בערכך כסף חמשת שקלים מיעט כל דבר זולתי כסף. תפדה חזר וריבה כו'. וחכ"א בכל פודין בכור אדם חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. ופדויו מבן חדש כלל. בערכך כסף פרט. תפדה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כו'. ומקשה רבינא והא אשכחן לר' דדריש נמי כללי ופרטי דתניא ולקחת את המרצע. מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה והמקדח והמחט והמכתב ת"ל ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד. דברי ר' יוסי בר' יהודה. ר' אומר מרצע. מה מרצע של מתכת אף כל של מתכת. ואמרינן במאי פליגי. ר' יוסי דריש רבויי ומיעוטי ולקחת ריבה כל דבר הניקח. את המרצע מיעט הכל זולתי המרצע. ונתתה באזנו חזר וריבה כל דבר הניתן ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל. ר' אומר ולקחת כלל את המרצע פרט. ונתתה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כו'.

מסורת הש"ס

א) ב"ק ס"ג, ב) בכורות נא., ג) בכורות נא. נו: קדושין כא:, ד) ויקרא ה, ה) [שם], ו) [לקמן ה.], ז) [צ"ל אחר ד"ה ופדויו], ח) שייך לע"א, ט) ומפרש היכא דליכא אלא חמש סלעים כ"ע סברי דהוא קדים דמצוה דגופו עדיף כי פליגי כגון דליכא חמש. כצ"ל רש"ל.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' חוץ מעבדי' ושטרו' וקרקעות (מאי טעמא דרבי דריש ריבויי ומיעוטי וכו' אף על פי שמטלטלין אין גופן ממון) תא"מ ונ"ב ס"א ואמרינן במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי ור' דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אע"פ שמיטלטלין אין גופן ממון ורבי דריש ריבויי ומיעוטי ופדויו מבן חדש ריבה בערכך כסף חמשת שקלים מיעט תפדה חזר וריבה ריבה מיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות אמר ליה רבינא לאמימר וכו': (ב) תוס' ד"ה ר"ע וכו' כשהוא איש כסף או כלים:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ר"ע וכו' ור"ע אית ליה נמי. עי' לקמן דף כה. תוס' ד"ה רב:

◆

מוסף רש"י

חוץ מן השטרות. שאם יש לו שטר על חבירו בה' סלעים ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו, אינו פדוי (בכורות נא.). **בערכך כסף חמשת שקלים מיעט.** כסף ולא מידי אחרינא (שם). **מיעט שטרות.** דלא חפיצי מידי (שם). **תפדה חזר וכלל.** ואע"ג דהאי תפדה כתוב קודם לפרט, אפילו הכי דיינין ליה בכלל ופרט כלאחריו לקמן (שם). **הסול.** קיסם שראשו חד שקורין ברוקי"ה (שם לז:). **והמקדח.** טריבל"א (שם) טריי"לא (קדושין כא.). **והמכתב.** עט ברזל (בכורות שם. ושם נא.) גרייפ"א שחוקקין בפנקסיהן (קדושין שם). **במאי קא מיפלגי** גבי סול וסירה, רבי דריש כללי ופרטי. בכל התורה מקום שכלל ופורט דורש שהפרט פירוש של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט, וכי חזר וכלל לא הוסיף לך בכלל האחרון אלא הדומה לפרט (קדושין כא.).